

Asia: VN/34515/2024

Kommentointipyyntö: Sivistyksestä suunta Suomelle - Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio vuoteen 2040

1. Suomi on sivistyksen, demokratian ja tieteen vapauden edelläkävijä.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Tavoitteen muotoilussa ei mainita yliopistojen autonomiaa osana tieteen vapautta. Myöhemmin visiossa hahmotellaan korkeakoulujen yhteistyön tiivistämistä, konsernirakenteita ja erilaisia yhtenäisiä käytäntöjä korkeakoulujen välille, mutta kaiken tämän pohjana tulee pitää autonomiaa yliopistoja ja yliopistojen omia strategioita sekä yhdessä todettuja tarpeita. Vastaavasti ammattikorkeakoulut vastaavat strategioistaan ammattikorkeakoululain mukaisesti, vaikka autonomiaa ei ole yhtä laajasti määritelty.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Toimenpiteistä puuttuvat kaikki toimet, joilla ylläpidetään ja mahdollistetaan tieteen ja taiteen tekemistä myös aloilla, jotka eivät tuota välitöntä tai edes mitattavissa olevaa hyötyä.

Digitaalisen toimintaympäristön riskejä olisi syytä tarkastella laajemminkin: tekoälykehitys eli se, minkälaisia tekoälyjä käytetään, miten niitä koulutetaan ja miten kehityksessä huomioidaan tietosuoja- ja tekijänoikeuskysymykset, määrittelevät paljon sitä, miten avoimesti tulevaisuudessa voidaan tehdä tiedettä ja taidetta.

2. Koulutus kuuluu kaikille ja mahdollisuuksia lisätään erityisesti nuorille.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Koko korkeakoulutuksen, myös tutkintokoulutuksen, tulee tavoittaa kaikenikäiset ja -taustaiset – myös ne, joilla tutkinto jo on. Lupaus maksuttomasta korkeakoulututkinnosta ei riitä, vaan mahdollisuudet tutkintoon pitää taata ja järjestelmän tulee palvella yksilöiden haluja ja tarpeita enemmän kuin yhteiskunnan.

On selvää, että korkeakoulutettujen osuuden kasvattamiseksi ammatillisella koulutuksella tulee pystyä pääsemään sekä ammattikorkeakouluun että yliopistoon, mutta ammatillisten osajien ohjaaminen suorassa putkessa korkeakouluun ei palvele yhteiskuntaa eikä heitä itseään. Nuoret ovat hyvin usein valinneet polun sen vuoksi, että he haluavat päästä töihin ja elämään ensin ja kenties harkita jatko-opintoja myöhemmin, ja se heille suotakoon.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Toimenpiteistä suuri osa on hyvin yleistasoisia ja muistuttaa korkeakoulujen jatkuvaa toimintaa. Toimenpiteisiin tulisi lisätä konkretiaa saavutettavuuden osalta. Taustojen monipuolistaminen on vain osa siitä, mitä pitää huomioida, jotta kaikilla on todellinen mahdollisuus korkeakoulutettua: fyysinen ja psyykinen saavutettavuus, hyvin viestitty mahdollisuus joustoihin ja erityisjärjestelyihin, kognitiivinen kuormitus ym. on huomioitava.

Sekä tavoitteista että toimenpiteistä puuttuu maininta korkeakoulupaikkojen alueellisesta jakautumisesta. Lukiokoulutuksen tarjonnan muokkaaminen eri alueilla ei ratkaise korkeakoulutuksen alueellisen saavutettavuuden haasteita.

Muutamia huomioita yksittäisistä tavoitteista:

”[– –] sekä kehittämällä ammatillisen koulutuksen sisältöjä ja ohjausta jatko-opintoihin.” – Jatko-opintoihin ohjaamisen tulee huomioida yksilön halut ja tarpeet. Ammatillisessa koulutuksessa pitää tuottaa todelliset korkeakouluvalmiudet ja tuoda opiskelijoille esiin, että heillä on korkeakoulukelpoisuus, mutta opiskelijalähtöinen lähestymistapa vaatii sen havaitsemista, että suoraan korkeakouluun ohjaaminen ei usein ole tarkoituksenmukaista eikä oppijan edun mukaista.

”Korkeakoulut laativat yhteistyössä periaatteet läsnä- ja etäopiskelulle korkeakouluyhteisöjen ja opintoihin kiinnittymisen vahvistamiseksi. Korkeakoulut hyödyntävät hallinnossaan ja lakisääteisessä toiminnassaan tekoälyä rohkeasti ja vastuullisesti yhteisiin periaatteisiin nojaten.” – Korkeakouluyhteisöt ovat moninaisia ja erilaisia, ja ne syntyvät aina paikallisesti. Vastaavasti ratkaisut opintoihin ja korkeakouluyhteisöihin kiinnittymiseksi ovat paikallisesti suunniteltavia ja toteutettavia asioita, eivätkä yhteiset periaatteet läsnä- ja etäopiskelulle olisi millään tavoin olennaiset. Korkeakoulut toimivat jo nyt eri verkostoissa hyvin omia käytäntöjään jakaen ja opastavat opettajiaan siitä, minkälaisissa tilanteissa mikin opetustapa toimii.

”Lisätään mahdollisuuksia vaihtaa joustavasti suuntautumista ja korkeakoulua opintojen aikana ja erityisesti nivelvaiheissa. Korkeakoulut muun muassa lisäävät laaja-alaisia tutkinto-ohjelmia alemmissa tutkinnoissa tukemaan monipuolista osaamista ja työllistymistä.” – Laaja-alaisen kandidaatintutkintojen lisäämisen yhteys työllistymiseen on hyvin etäinen, eivätkä ne suoraan liity nivelvaiheiden siirtymien mahdollisuuksiin. Tutkinto-ohjelmien suunnittelu ja perustaminen myös kuuluu yliopistojen autonomian piiriin niin, että ministeriön ohjaus tähän suuntaan on syytä jättää sopimustasolle, jotta ohjelmat syntyvät myös yliopistojen tarpeesta.

”Säädetään tohtoritutkintojen tavoitteellisesta suorittamisajasta ja poistetaan lisensiaatin tutkinto tieteellisenä ja taiteellisenä jatkotutkintona tutkintorakenteesta.” – Tohtoritutkinnoilla on jo de facto neljän vuoden tavoitteellinen suoritusajaksi, mikäli väitöskirjatyötä tehdään täysipäiväisesti. Nykyistä tiukempi suoritusajan määrittäminen ei ole tarkoituksenmukainen toimenpide, sillä pidempään väitöskirjojaan tekevät tekevät tutkimustyötään muiden töiden ohella tai muuten osa-aikaisesti. He tekevät silti olennaista uutta tutkimusta, monissa tapauksissa julkaisevat artikkeleita ja lopulta nostavat osaltaan koulutustasoa. Osa-aikainen tohtoriksi opiskelu ja tutkimustyö on yksi jatkuva oppimisen muoto. Toimenpide tulee tällaisenaan poistaa visiosta.

3. Luovat osaajat ja kunnianhimoinen tutkimustoiminta uudistavat yhteiskuntaa.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

1 kyllä, täysin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

-

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

”Korkeakoulut sisällyttävät liikkuvuus- tai kansainvälistymisohjelman jokaiseen koulutusohjelmaan.” – Esitämme tämän muuttamista muotoon ”Korkeakoulut mahdollistavat kansainvälistymisen ja liikkuvuusjaksot jokaisessa koulutusohjelmassa.” Alkuperäinen muotoilu rajaa liiaksi liikkumatilaa

koulutusohjelmien ja yksittäisten opiskelijoiden koulutuspolkujen suunnittelussa, vaikka kansainvälistyminen onkin yksiselitteisen kannatettava tavoite. Kansainvälistymisen tulee olla niin fyysisesti kuin eri elämäntilanteissa saavutettavaa.

”Uudistetaan vieraskielisen koulutuksen haku- ja valintamenettelyt selkeiksi ja yhdenmukaisiksi hakijoiden yhdenvertaisuuden parantamiseksi sekä opiskelijoiden sujuvan ja hallitun maahantulon kehittämiseksi.” – Haku- ja valintamenettelyjen täydellinen yhdenmukaistaminen ei ole tarkoituksenmukaista etenkin korkeakoulusektoreiden välillä, mutta ei myöskään yliopistojen autonomian ja erikoistumisen kannalta. Valintaprosessien tulee olla selkeitä ja suunniteltu niin, että väärinkäytösten mahdollisuus on minimoitu. ”Hallittu” maahanmuutto käsitteenä ei ole omiaan tuottamaan politiikkaa, jolla toivotamme kansainväliset opiskelijat tulemaan ja jäämään Suomeen.

4. Rohkea uudistuminen rakentaa tulevaisuuden osaamista: korkeakoulujen erikoistuminen ja yhteistyö vahvistuvat.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

1 kyllä, täysin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Ennen kaikkea olennaista on uudistuminen nykyisten vahvuuksien pohjalta ja vahvuuksia entisestään vahvistaen.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Kannatamme korkeakoulujen uudistamistyötä, mutta se on nimenomaan mahdollisuus pitkäjänteiseen suunnitteluun ja myös tavoitteiden uusimiseen. Järjestelmän uudistamistyö täytyy tehdä niin, että se kattaa myös rahoituksen uudistamisen ja paitsi yhteistyön myös autonomian vahvistamisen. Päälekkäisten tehtävien purkaminen ei saa kuitenkaan johtaa siihen, että hallinnolliset ja avustavat tehtävät ovat liian kaukana ja liian yleisluontoisia suhteessa korkeakoulujen perustehtäviin. On jo pitkään ollut nähtävissä, että ruohonjuuritason työ yliopistoissa haastavoituu, kun hallintoa siirretään kauemmaksi ruohonjuuritason työstä.

Koulutusvastuusääntelyn uudistaminen tulee tehdä niin, että se vastaa myös alueellisiin osaamistarpeisiin ja hakijoiden toiveisiin: toimiva järjestelmä uudistuu ihmisten kautta, ei pakota ihmisiä mukautumaan järjestelmän tarpeisiin. Hyvin toimiva järjestelmä on tasapainossa kummastakin näkökulmasta.

5. Kohti kasvua: korkeakoulutuksen ja tutkimuksen rahoitus monipuolistuu.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitustavoitteen pitäminen yllä on erittäin hyvä ja tärkeä asia. Jotta pystyisimme oikeasti huomioimaan korkeakoulutuksen roolin kasvun lähteenä, myös korkeakoulujen perusrahoitus vaatisi vastaavaa ylivaalikautista tavoitetta. Ulkopuolisen rahoituksen kasvattaminen ei tule kattamaan säästöpainetta, eivätkä yksityiseksi rahoitukseksi naamioidut lukuvuosimaksut ole kestävä ratkaisu. Ne myös olisivat yhteiskunnan ja tämän vision arvojen vastainen ratkaisu.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Tavoitteista kiitettävää on se, että valtionrahoituksessa painottuu laatu. Rahoituksen tulee siirtyä määrällisistä tuloksista ja tutkintojen aikojen mittaamisesta laadullisempaan suuntaan, jotta toisaalla visiossa mainitut hyvinvoivat opiskeluyhteisöt voivat jatkossa syntyä ja tuottaa sitä, mitä visiolta toivotaan.

Yksityisen rahoituksen monipuolinen lisääminen ei saa tarkoittaa suomalaisen koulutusjärjestelmän arvojen vastaisten lukuvuosimaksujen käyttöönottoa. "Taloudellinen kestävyys" ei ole riittävä peruste näin suurelle suunnanmuutokselle.

Vision tavoitteiden ja toimenpidesuositusten kokonaisuus

6. Puuttuuko vision tavoitteista ja toimenpidesuosituskokonaisuudesta jotain olennaista? Tulisiko jokin osa alue priorisoida tai poispriorisoida?

Osa-alueista tulisi priorisoida sivistyksen, demokratian ja tieteen vapauden edelläkävijyys sekä koulutuksen kuuluminen kaikille. Jälkimmäisessä osiossa etenkin maksuttomuus, joustavuus ja koulutustarjonnan kehittäminen ovat olennaisia prioriteetteja.

Vision tavoitteista ja toimenpidesuosituksista puuttuu myös näkemys siitä, miten huolehdimme opiskelijoiden toimeentulosta ja hyvinvoinnista niin, että tavoitteisiin on mahdollista päästä.

Vision kokonaisuus ja muut osiot

7. Mahdolliset kommentit vision tilannekuvaan liittyen

Tilannekuvaan on kevään 2025 jälkeen lisätty muutamia asioita, joita on tarpeen kommentoida.

Kansainvälisen demokratiakehityksen huomioiminen on olennainen ja hyvä asia. Kuitenkaan kokonaisuudessaan lisätty toinen kappale ei käsittele demokratiakehityksen vaikutuksia korkeakoulutukseen ja tutkimukseen. Taaksepäin katsominen ei koskaan ole visioinnille hyvä lähtökohta, mutta myöskään talouden tunnusluvut eivät suoranaisesti kerro nimenomaan korkeakoulutuksen ja tutkimuksen tämänhetkisestä tilanteesta. Vastaavasti viimeiseen kappaleeseen lisätty maininta velkajarrusta ei ole osa tilannekuvaa vaan poliittinen reunaehto, jonka ei pitäisi rajoittaa vision kaltaisten pitkäaikaisten tavoitteiden asetantaa.

Tieteen vapauden heikkenemistä nimenomaan Suomen ulkopuolella korostetaan entisestään mainitsemalla kansainvälinen vertailu, vaikka myös Suomessa on nähtävissä huolestuttavaa kehitystä, joka on huomioitu mm. Academic Freedom Indexissä.

8. Miten arvioisit visiota ja sen toimenpiteitä kokonaisuutena

Visiosta näkyy ennen kaikkea tämänhetkisen poliittisen tilannekuvan ja taloustilanteen aiheuttama varovaisuus. Tiedostamme, että talous luo reunaehjoja, mutta toimenpiteissä korostetaan koko korkeakoulujärjestelmän yhtenäisiä ratkaisuja asioihin, jotka olisi mahdollista jättää korkeakoulujen oman, hyvin toimivan kehitystyön varaan. Toivomme, että vision toimeenpanossa painopiste siirtyy enemmän autonomiaa ja korkeakoulujen erikoistumista ja omia strategioita korostavaan suuntaan.

Huomautamme myös, että tavoite koulutustason nostamisesta 60 prosenttiin tulee esiin ensimmäisen kerran toimenpiteiden ylimääräisessä ”väliotsikossa”. Se tulee olemaan vision useimmin toistettu tavoite, joka vaatisi maininnan aiemmin ja näkyvämmiin.

9. Muut kommentit

Aalto-yliopiston ylioppilaskunta kiittää lausuntopyyntöä ja siitä, että edellisen kyselyn jälkeen taiteen asema on huomioitu huomattavasti aiempia luonnoksia paremmin.

Naalisvaara Sonja
Aalto-yliopiston ylioppilaskunta